

165 SKOLLÄRAREMÖTETS FÖRHANDLING OM DET DUBBLA UNDERVISNINGSSPRÅKET.

Morgonbladet n:o 251, 27.X 1877

Senaste skolläraremötets förhandling känner jag endast ur referatet i Morgonbladet. Förhållanden, på senaste åren ålderdomens tunga lefnadsvanor, hafva tyvärr hindrat mig att i mötena deltaga.

Såvidt af referatet kan inhemtas, behandlades vid mötet frågan om de båda inhemska språkens användande såsom undervisningsspråk i samma skola, såsom vanligt varit, in abstracto, utan afseende på lärjungarnes föregående kunskap och färdighet i de båda språken¹. De ärade talarene gjorde ingen skilnad mellan förhållandet t. ex. vid lyceum i Wasa, der det stora flertalet knappt förstår ett ord Finska, och vid det svenskspråkiga lyceum i Uleåborg, der lärjungarne med säkert högst få undantag förstå och tala båda språken. Att utlåtanden, hvilka sålunda lemna förhållandena i eget land ur sigte, men gälla undervisningsspråket i alla herrans länder, blifva betydelselösa, dermed måste de ärade talarena hålla tillgodo. Ty då deras mening är att bevisa, att t. ex. i Frankrike Tyskans införande såsom undervisningsspråk för latin och historie skulle medföra ohjelpig skada, är denna bevisning en akademisk öfning, hvilken jemte dess öfriga förtjenster i hög grad besitter tråkighetens.

Att ett undervisningsspråk, hvilket lärjungen endast ofullkomligt förstår och i tal behandlar, är olämpligare, än modersmålet, och i större eller mindre grad retarderar framstegen i läroämnet, derpå torde väl ingen lagom förnuftig menniska någonsin tviflat. Förvånande är blott bredden i den bevisning, med hvilken denna öppna dörr skall inslås.

En fruktbärande diskussion i ämnet borde väl till besvarande upptaga följande frågor:

1:o. Är den fordran på kunskap i de båda inhemska språken, som med rätta ställes på lärjungar, hvilka genomgått lyceerna, tillfredsställd, om de i det andra inhemska språket förvärfvat ett lika kunskapsmått, som i de främmande språk, hvilka på lyceerna läras?

2:o. Om frågan besvaras nekande, i hvilket afseende är då en sådan kunskap bristfällig?

3:o. Medgifva våra skolförhållanden, att för det andra inhemska språket anslå ett så stort antal ökade lärotimmar, att den bristande kunskapen kan vinnas?

4:o. Om så icke kan ske, kan då i saknad af tillräckligt antal lärotimmar ökad kunskap vinnas genom språkets användande såsom undervisningsspråk?

5:o. Och då denna fråga väl måste bejakas, frågas, om den ökade kunskapen i det andra inhemska språket kan anses uppväga den förlust, lärjungens kunskap i det läroämne, som utgör föremål för undervisningen, måste lida?

Sistanförda fråga kan också uppställas sålunda: Lägg i ena vågskålen okunnighet i landets språk, i den andra okunnighet i så och så många kapitel af den eller den latinska auktorns arbete, eller okunnighet om så och så många namn och årtal i historien, och afgör, hvilkendera bristen är en större nationalförlust?

Frågan n:o 1 besvaras lämpligast med åberopande af lärjungarnes latinkunskap, för hvilket läroämne på lyceerna vida flera lärotimmar äro anslagna, än för något annat språk. De kunna med tillhjälp af

¹ Endast mag. Forsmans andragande gör härifrån ett undantag.

grammatik och lexikon öfversätta en författare och på 6 timmar i sitt anletes svett få tillhoppa ett scriptum om 2 à 3 kvartsidor, prydda af ett halft dussin bockar eller något mindre pr sida. Tala latin kunna de allsicke. Herr Kihlman åligger det att uppgifva, hvarifrån för det andra inhemska språket ett antal lärotimmar, lika med det för latinlärandet använda, skall tagas, ty han har erbjudit landtdagen denna utväg, och vid skolläraremötet vidhållit sitt frikostiga anbud.

Men en sådan kunskap i det andra inhemska språket, som den antyddas i latin, torde ingen anse för tillfredsställande. Man kan med rätta fordra, att eleven åtminstone skall utan hjälp af lexikon läsa och förstå en berättande och beskrivande bok. Medgifvas må, att fordran icke heller får sträckas mycket häröfver och vid en del lyceer neppeligen kan motsvaras, om den också vid andra med stor lätthet uppfylles, utan någon ansträngning från skolans sida. Härmed vore ungefär äfven frågan n:o 2 besvarad. Frågan n:o 3 besvaras inklusive af herr Kihlman.

Men herrar pedagoger synas icke sätta rätt värde på den hjälp, språkets skriftliga och muntliga användande erbjuder, för att lära läsa och förstå detsamma. För min del skulle jag anse den skriftliga och muntliga öfningen på skolan vara påkallad hufvudsakligen i detta syfte, icke för att vinna färdighet i skrivandet och talandet. Ty skrivandet och talandet äro en syntetiserande öfning, vid hvilken lärjungen skall ur minnet återkalla samt tillämpa både ordförrådet och regeln, medan vid öfversättning ur bok till modersmålet orden föreliggande och regeln ur texten analyseras, för att derefter endast mekaniskt citeras utantill. Det förra är komposition, det senare explikation. Och ehuru båda metoderna äro nödvändiga, hvar på sin plats, borde det icke finnas tual om, hvilkendera som mera reder begreppet och inskräper vetandet. Skulle nu på skolan finnas tillräcklig tid, om också blott för skriftliga öfningar, skulle icke heller latinkunskapen behöfva stanna vid anförda låga mått. De kunde också i någon mån ersättas af muntliga öfversättningsöfningar till latin, hvilka erfordra mindre tid; men äfven denna tid saknas, ehuru osagdt må vara, om tid icke kunde för ändamålet besparas genom explikation utan grammatikalisk analys – allt saken till fördel. Men latinstudiet afser icke numera ens fortsatt läsning. Lärandet af det andra inhemska språket sker deremot allsicke för det allmänna språkvetandets skuld, utan enkom för framtida fortsatt läsning och för språkets användande i tal och skrift. Det är derföre den syntetiska metoden vid dess inlärande icke får försummas.

Bestås nu tillräcklig tid härtill, så är allt väl – med ett vilkor, hvarom längre fram. Men förhållandet på lyceerna är, att allsingen tid kan på skolan egnas åt skriföfningar. De utgöra endast hemlexa och åtminstone på lyceernas högre klasser lärjungens söndagsarbete, emedan på hvardagarne öfriga hemlexor äro en öfvertung börda. Och då scripta på modersmålet, latin och moderna språk trängas om plats, så blir följd, att ett högst ringa antal skrivas på hvarje språk. Muntliga öfningar förekomma endast i form af exempel till grammatikläsningen, aldrig såsom öfversättning af en sammanhängande text från modersmålet eller från annat språk.

Det anförda må bidra till besvarande af frågorna 2 och 3. Jag drager här af den slutföljd, att enda utväg att ersätta den bristande öfningen i det andra inhemska språket är att begagna detsamma såsom undervisningsspråk till större eller mindre omfång, alltefter lärjungarnes i skilda skolor större eller mindre förkunskap i språket. Det anförda har alltså tjenat att gifva ett svar äfven till frågan n:o 4.

Öfverhufvud torde man icke kunna tillämpa detta på hela undervisningskursen i något visst läroämne. Ty i alla vidtager kursen så tidigt, att lärjungen ännu har otillräcklig kunskap i undervisningsspråket. Och det är en fördel, om han hunnit längre äfven i sjelfva läroämnet. Öfningen kan då omfatta endast någon del af kursen i detsamma. På skolläraremötet yttrade sig två talare för historien, kanske mindre lämpligt för Grube's, mera sakenligt för Fryxell's berättelser, emedan frågan kan gälla endast äldre lärjungar, på de högre klasserna. I allmänhet torde finska och svenska historien kunna betecknas såsom lämpliga läroämnen.

Men öfverläraren i historie vid normallyceum protesterade. Han har icke en enda timme att aflåta för ändamålet. Nit för läroämnet är hos en lärare högst berömvärdt. Men om protesten kan dock sägas: »Kantänka!» Denna kompendiikunskap, som inpluggas, till stor del näst före studentexamen, för att efter ett halft års förlopp till 50 procent eller mera åter glömmas, kan ingalunda anses för så riksviktig, att icke någon del deraf kunde inhemtas ur lärobok på det andra inhemska språket. Någon bit specialhistorie vore också säkert icke mindre bildande, än åtskilliga dussin betydelselösa namns och årtals bevarande i minnet öfver studentexamen. Till och med de omotiverade bedömanden öfver personer och händelser, som derjemte består, utgöra en ganska lätt ballast. Menniskan har en obestridlig rättighet att läsa historie så, att hon sjelf kan bilda sig ett omdöme öfver, hvad hon ur den erfarit.

För min del anser jag dock icke denna öfning, att förhöras i en ur bok inhemtad lex, vara tillräcklig. Det är öfversättning, skriftlig eller muntlig, till språket, hvilket skall läras, som utgör den fruktbaraste öfning. Och härvid är det af vikt, ur hvilket arbete öfversättning sker. Äfven de bästa skriföfningsexempel äro fadd litteratur mot ett arbete af en klassisk författare. Och endast genom öfversättning från latinska författare kan kunskapen i det andra inhemska språket få någon andel i den vinning, som genom dylik öfversättning tillfaller kunskapen i modersmålet. Men här protesterar åter öfverläraren vid normallyceum i latin. Utan grammatikalisk analys anses väl läsning af en latinsk auktor icke vara möjlig? Man får då icke heller förundra sig öfver, att efter studentexamen ingen, som icke för ytterligare examensbehof så måste, tager en sådan auktor i hand. Hvem vet, om icke det andra inhemska språkets begagnande för öfversättning *utan analys* kunde blifva ett medel att göra latinläsningen mindre afskydd? Det är endast med anförda vilkor undervisningen, äfven om tillräckligt antal egna timmar för densamma kunde anslås, blefve i någon mon tillfredsställande.

De nämnda protesterna i all ära, men någon bevisning innehålla de icke. Mot den siståberopade protestantens försäkran, att ett språks användande såsom undervisningsspråk icke främjar kunskapen i detsamma, borde väl ingen bevisning behövas. Huru det sker, är dock i det föregående utlagdt.

De vid mötet åberopade erfarenheterna tåla ingen kritik. Man har i Breslau erfarit, att undervisning på tyska och polska går dåligt; och i Berlin hört samma klagan från Posen. I Prag har detsamma sagts om undervisning på tyska och czechiska. Det är en berättelse om, att hund och katt icke kunna undervisas, den ena på den andras tungomål – hvilket dock, hvad tyskan beträffar, i Posen såsom känt är våldsamt genomdrifves. Vidare: vid de tyska privatgymnasierna i Rysslands hufvudstad lära sig eleverna ryska, utan att språket begagnas såsom

undervisningsspråk. Ett större underverk är väl, att en finnpojke flyttad till Sveriges hufvudstad, lär sig tala svenska, utan att alls gå i skola.

Men främsta rummet har väl den åberopade inhemska erfarenheten. På normalskolan meddelades »*undervisning i franska åt svenska elever på finska – efter tysk lärobok*». Detta roliga *mixtum compositum* förenklades senare genom begagnande af »svensk», säger *svensk* lärobok. Det är förlåtligt, om man frågar sig: äro dylika experimenter företagna af allvarliga män? Hvad förstås här med undervisning »på finska» – utan finsk lärobok? Och likväl torde det väl vara sagde experiment, som i Allmänna Besvärsutskottet fått figurera under namn af erfarenhetens lärdomar!

Deremot synes vid mötet ingen hafva haft sig bekant, att i Uleåborgs fullständiga läroverk undervisningen några år meddelades dels på svenska, dels på finska språket, såvidt känt är utan större olägenhet. Detta bevisar dock ingalunda, att sålunda kan förfaras vid alla landets lyceer. Men det är en praktisk erinran om, hvad äfven på ett skolläremöte borde allmänt ihågkommas, att resonnemanger in abstracto i frågan intet bevisa. I öfrigt är det en gifven sak, att hvarje förslag att gå ur de nötta spåren hos hvarje tjenstemannakorps möter mostånd.

Mitt slutord är, att, om man på de åt undervisningen i det andra inhemska språket anslagna timmar kan anställa skriftliga öfningar och dertill muntlig öfning genom läsning och förhör t. ex. i historie samt öfversättning från latinet, återstår intet att önska, i synnerhet som undervisningen i historie och latin derpå vinner. Men om icke så ske kan, måste på någon timme för dessa eller andra läroämnen språket vid undervisningen användas – allt på skolans högre klasser. På annan väg inser jag icke, att ändamålet kan vinnas.

J. V. S.

166 SVENSKA AFTONBLADET OM ALLMÄNNA VÄRNEPLIGTEN I FINLAND.

Morgonbladet n:o 255, 1. XI 1877

Ur svenska Aftonbladet har i Morgonbladet N:o 251 införts ett yttrande om värnepligten här i Finland. Det vittnar såsom många dylika bedömanden i den svenska pressen om den oreda och löslighet i tankegången, som i denna press (och i en stor del af pressen i öfrigt) för ordet. Då vi likväl här i landet mycket lefva på de smulor, som falla från våra vestra grannars bord, och isynnerhet våra svenskspråkiga tidningar ur den svenska pressen låna sitt vetande, har denna kommit att på meningarne hos oss öfva ett ofta förderfligt inflytande; och det kan antagas, att äfven ifrågavarande yttrande skall på många håll anses för ett den högre politiska vishetens ord.

Yttrandets mening innehålles i följande ord: »Ty om det är en sanning, att den allmänna värnepligten, såsom innebärande ett mycket stort offer af hvarje individ i ett land, endast uti de stater kan vara rimlig, der nationen såsom sådan är fri och gent emot andra folk i fullaste mått eger sjelfbestämningsrätt, och om det är en naturlig sak, att denna värnepligt ej blott befäster samt vidare utvecklar, utan också, för att kunna i det samhällliga lifvet hafva en sund inverkan, förutsätter fria institutioner och en ganska långt framskriden social jemnlighet, så kan ingen förtycka, att vi med förvåning erfar, att